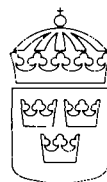

Utbildningsutskottets yttrande

1985/86:1 y

om datapolitik (prop. 1984/85:220)

UbU
1985/86:1 y

Till finansutskottet

Finansutskottet har den 8 oktober 1985 beslutat att bereda utbildningsutskottet tillfälle att yttra sig över proposition 1984/85:220 om datapolitik jämte motioner såvitt propositionen och motionerna rör utbildningsutskottets beredningsområde.

Utbildningsutskottet begränsar sitt yttrande till vissa delar av de i propositionens inledande avsnitt föreslagna riktlinjerna vilka rör utbildning och forskning inom utskottets område samt till vad som anförs i propositionens bilaga 3. I anslutning härtill behandlar utskottet vissa delar av motionerna 1985/86:25, 27 och 29 samt motion 1984/85:28.

En framtidsbild tecknas i propositionen av det önskvärda "goda datasamhället". För att nå dithän fordrar vissa frågor om datoranvändningen i framtiden särskild uppmärksamhet, däribland frågor om undervisning, forskning och kultur. Utbildningen är enligt föredragande statsrådet en av de allra viktigaste frågorna när det gäller det framtida datasamhället. Datatekniken tillämpas inom praktiskt taget samtliga samhällssektorer. Den ger upphov till vitt skilda konsekvenser – såväl godartade som elakartade, på såväl kort som lång sikt. En politisk slutsats härav är enligt föredragande statsrådets mening att alla i samhället bör utbildas dels i att använda tekniken, dels om dess konsekvenser för individerna och samhället. Det är vidare ett centralt datapolitiskt mål att se till att utbildningssystemet – från grundskolan och uppåt – förmår att ge de nya generationernas dataexperter såväl kunskaper som samhällseliga insikter som gör det möjligt att förverkliga det "goda datasamhället". I bilaga 3 lämnas en sammanfattande redovisning av dataundervisningens inriktning och omfattning inom grundskolan och gymnasieskolan.

I motion 1985/86:27 (vpk) yrkande 5 hemställs om ett uttalande från riksdagen om *datorisering, kunskap och kultur med utgångspunkt i skolans dataundervisning*. Denna undervisning måste innefatta hur datatekniken kan användas för att tjäna demokratisering och jämlikhet och varför tekniken i dag inte används på detta sätt. Ett särskilt problem i kunskaps- och kulturutvecklingen är datoriseringens inverkan på språket. Torftighet och utarmning av språket genom datorisering och effektivitetskrav måste motverkas. Motionärerna efterlyser undersökningar av datoriseringens inverkan på språk och kultur.

Utskottet instämmer med vad som anförs i propositionens inledande

avsnitt om att alla i samhället bör få möjlighet till undervisning om användningen av datatekniken och om datateknikens konsekvenser för individerna och samhället. Utskottet delar också föredragande statsrådets uppfattning att dataexperter måste få sådan undervisning som gör det möjligt för dem att verka för det "goda datasamhället". Utskottet noterar också att statsrådet uppmärksammat att datatekniken påverkar vårt språk och de mänskliga relationerna. Som statsrådet anför måste utvecklingen inom den tekniska världen balanseras genom åtgärder bl. a. inom kultur- och utbildningspolitiken. Det är t. ex. viktigt att skolan ger barnen tillräcklig utbildning i de naturliga mänskliga uttrycksformerna, såsom språk, konst och musik. Utskottet vill i detta sammanhang också erinra om att läroplanerna för grundskolan och gymnasieskolan ger uttryck för samma tankegångar och att det i dem även föreskrivs att undervisningen i datalära skall innefatta undervisning om datateknikens effekter i samhället och för enskilda individer. Skolans relativt sett nya ansvar för att ge eleverna goda kunskaper och färdigheter i datalära minskar enligt utskottets uppfattning inte dess uppgifter och ansvar i fråga om andra ämnen såsom språk, konst och musik.

Utskottet vill vidare framhålla att samhällsvetenskapligt och humanistiskt inriktad forskning om tekniksamhällets utveckling och förutsättningar hör till ett av de av riksdagen högst prioriterade forskningsområdena (UbU 1981/82:37 s. 22).

Utskottet, som inte har något att erinra mot vad som anförts i propositionen i de nu aktuella frågorna, anser att riksdagen inte behöver göra något sådant särskilt uttalande om datorisering, kunskap och kultur som yrkas i motion 1985/86:27. Finansutskottet bör således avstyrka motionens yrkande 5.

I propositionens bilaga 3 redovisas de åtgärder som vidtagits de senaste åren inom skolan beträffande dataundervisningen. Då fortsatta åtgärder nu behöver övervägas skall en arbetsgrupp inom utbildningsdepartementet göra en utvärdering av de hittillsvarande insatserna inom skola och vuxenutbildning och arbeta fram underlag för ett handlingsprogram för den framtida utvecklingen. Ett sådant program avses läggas fram för riksdagen.

Enligt motion 1985/86:29 (s) bör arbetsgruppen inom utbildningsdepartementet få klara direktiv om att den skall beakta *de handikappade skolelevernas behov*. Det är enligt motionärernas mening angeläget att skyndsamma åtgärder vidtas så att elever med funktionshandikapp inte blir än mer handikappade i undervisningssituationen.

Utskottet har inhämtat att den aviserade arbetsgruppen inom utbildningsdepartementet numera har tillsatts. Till de frågor som arbetsgruppen särskilt skall behandla hör "Datorer som hjälpmedel för handikappade elever". Resultatet av gruppens arbete skall redovisas senast den 15 augusti 1986. Genom det påbörjade arbetet inom utbildningsdepartementet är motionärernas önskemål tillgodosett, varför motionen i denna del inte bör föranleda någon riksdagens åtgärd.

En summering av de hittillsvarande insatserna för uppbyggnad av *forskningen på det datatekniska området* lämnas dels i propositionens bilaga 3, dels – i vad gäller forskning och utveckling inom det informationsteknologiska området – i bilaga 5. De senare frågorna redovisas också i regeringens

skrivelse 1984/85:218, vilken remitterats till näringsutskottet och behandlats i näringsutskottets betänkande 1985/86:1. I propositionens bilaga 3 konstateras att huvudparten av de senare årens satsningar har gjorts med medel som anslagits till forskningsråden inom utbildningsdepartementets område och till sektorsorganen, främst styrelsen för teknisk utveckling (STU). Det erinras också om att riksdagen i samband med behandlingen av de två senaste forskningspolitiska propositionerna (1981/82:106 och 1983/84:107) godkänt prioriteringar av vissa forskningsområden. Till de högst prioriterade områdena hör bl. a. forskning som är en förutsättning för och en konsekvens av den starka nationella satsningen på teknisk utveckling. Enligt föredragande statsrådet har forskning inom de ämnesområden som är grunden för informationsteknologi en stark ställning inom ramen för detta prioriterade område. Forskning inom det datapolitiska området blir enligt statsrådet en viktig fråga att behandla i samband med att nästa forskningspolitiska proposition läggs fram våren 1987.

I motion 1985/86:28 (c) hävdas att forskning om datoriseringens effekter ännu inte fått en tillfredsställande nivå. När framtida forskningssatsningar inom dataområdet bereds bör detta beaktas (yrkande 1).

Utskottet vill med anledning av yrkandet anföra följande.

Som anförs i propositionen kommer forskning inom det datatekniska området att bli en viktig fråga i nästa forskningspolitiska proposition. Riksdagen får då tillfälle att väga insatserna inom olika forskningsområden, bl. a. det datatekniska området, mot varandra. Utskottet har redan i det föregående erinrat om att samhällsvetenskapligt och humanistiskt inriktad forskning om tekniksamhällets utveckling och förutsättningar hör till ett av de högst prioriterade forskningsområdena (UbU 1981/82:37 s. 22)

Utskottet avstyrkte så sent som våren 1985 ett motionsyrkande av samma innebörd som det nu aktuella (UbU 1984/85:34, s. 7-8). Utskottet redovisade då ett förslag till forskningsprogram rörande de grundläggande förutsättningarna för datateknikens utveckling och tillämpning som forskningsrådsnämnden (FRN) lagt fram året dessförinnan och vad som anförts om detta program i den forskningspolitiska propositionen år 1984 (prop. 1983/84:107 bil. 5, s. 14 ff.). Utskottet erinrade också om att medel anvisats för att stimulera samverkan mellan forskare inom olika discipliner i syfte att öka kunskaperna om sambandet mellan individen, samhället och datatekniken. Utskottet redovisade även att forskningen förstärkts inom temat teknik och samhälle vid universitetet i Linköping.

Med hänvisning till det anförda föreslår utskottet att finansutskottet avstyrker yrkande 1 i motion 1984/85:28.

Enligt de riktlinjer för datapolitiken som riksdagen föreslås godkänna skall forskning beträffande datateknikens användning som stöd vid funktionsnedsättningar hos människor främjas.

I motion 1985/86:29 (s) yrkande 1 i denna del hemställs om åtgärder för att säkerställa resurser för forskning om datatekniskt stöd vid funktionsnedsättningar. Detta bör beaktas bl. a. i arbetet med den kommande forskningspolitiska propositionen.

Utskottet förutsätter att, när den forskningspolitiska propositionen utarbetas, hänsyn tas till de riktlinjer som förordas i den nu aktuella propositionen.

nen beträffande bl. a. forskning om datateknik som stödjer och hjälper de handikappade. Därmed torde syftet med yrkandet i motion 1984/85:29 bli tillgodosett utan att riksdagen nu tar något särskilt initiativ beträffande formerna för stödet till sådan forskning. Yrkandet bör således avstyrkas av finansutskottet.

Den s. k. *breda utbildningen inom dataområdet* är i princip av två slag.

Den ena formen av bred datautbildning sker på fritiden. Den vänder sig till en bred allmänhet och ges i huvudsak av studieförbunden men i viss mån även inom kommunal vuxenutbildning. Datautbildningen inom studieförbunden får statligt stöd i form av grundbidrag till studiecirklar. Kurser, som avser inte bara tekniken som sådan utan även dess användning och konsekvenser samt är att hänföra till undervisning i samhällsinriktade ämnen, är dessutom berättigade till tilläggsbidrag.

Den andra formen av bred datautbildning sker i arbetslivet. Här har statligt stöd utgått under senare tid till särskilda projekt riktade till vissa kategorier. Ett exempel är den försöksverksamhet under budgetåren 1984/85 och 1985/86 med särskild arbetsmarknadsutbildning i två steg inom dataområdet, som vänder sig till kortutbildade anställda och som genomförs inom företagen. Ett annat är kampanjen för att öka kvinnors intresse för arbete och vidareutbildning inom industrin, vilken till viss del avsett datautbildning. Även ett åtgärdsprogram under budgetåret 1985/86 med syfte att förbättra kvinnors villkor på arbetsmarknaden innefattar bred datautbildning. I sammanhanget bör även nämnas den breda datautbildning med statligt stöd som ges inom arbetsmarknadsutbildningen.

Enligt de i propositionen föreslagna riktlinjerna för den framtida datapolitiken skall breddutbildning stimuleras, inte minst för att stärka kvinnornas ställning på arbetsmarknaden och öka handikappades möjligheter att förvärvsarbeta. I bilaga 3 redovisas de hittillsvarande resultaten av den pågående försöksverksamheten med datautbildning i två steg för kortutbildade på arbetsmarknaden. Vidare redovisas att datadelegationen har i uppdrag att utvärdera den breda datautbildningen i stort. På grundval av datadelegationens utvärdering och resultaten av nu pågående försöksverksamhet skall det enligt föredragande statsrådet bli möjligt att under den närmaste femårsperioden åstadkomma väsentliga insatser i fråga om utbildning i ny teknik för kortutbildade. Statsrådet hyser den förhoppningen att förnyelsefonderna skall komma till användning för sådan utbildning. I övrigt får utbildningens innehåll och organisation samt de ekonomiska förutsättningarna för den prövas närmare när erforderligt underlag föreligger.

I motion 1985/86:25 (fp) konstateras att det inom kort kommer att finnas underlag för beslut om vidgade satsningar på breddutbildningen inom dataområdet. De åtgärder som då övervägs bör vara av generell natur. Särskilt bör uppmärksammas åtgärder som riktas till lågutbildade kvinnor. Vidare bör insatser för flickor göras på ferierna genom att utnyttja skolornas utrustning till s. k. datastugor.

Även i motion 1985/86:28 (c) yrkande 2 uppmärksammas breddutbildningen inom dataområdet. Motionärerna hemställer om förslag i nästa budgetproposition beträffande ett breddutbildningsprogram som kan starta hösten 1986. Detta program bör genomföras under medverkan av bl. a. folkrörelser,

studieförbund och kommunal vuxenutbildning. Målet skall vara att åstadkomma en förbättrad dataallmänbildning i landet.

I det föregående har utbildningsutskottet instämt i vad som förordas i propositionen, nämligen att alla i samhället bör få undervisning om användningen av datatekniken och om datateknikens konsekvenser för individerna och samhället. Utskottet delar också föredragande statsrådets åsikt att alla måste få en möjlighet att skaffa sig de basfärdigheter som grundskolan skall ge inom dataområdet. Det är dock givet att de högt satta målen tar tid att nå.

Utskottet ansluter sig också till att situationen för kvinnor och handikappade skall uppmärksammas särskilt.

Med hänsyn till att material från pågående utvärderingar och undersökningar ännu inte föreligger anser utskottet att det av tidsskäl inte är möjligt att, såsom föreslås i motion 1985/86:28, begära att regeringen i nästa budgetproposition skall lägga fram ett breddutbildningsprogram för start hösten 1986. Utskottet förutsätter emellertid att de erfarenheter som kommer att redovisas beträffande olika former av breddutbildning kan läggas till grund för en utveckling av verksamheten. Utskottet noterar att föredragande statsrådet talar om att väsentliga insatser skall kunna göras under en femårsperiod, bl. a. med användning av förnyelsefonderna, och att omfattande utbildningsinsatser behövs för både yrkesverksamma och medborgare i allmänhet.

Mot bakgrund av det anförda anser utskottet att det inte behöver göras några sådana särskilda uttalanden om breddutbildning som begärs i motionerna 1985/86:25 och 1985/86:28. Finansutskottet bör således avstyrka yrkande 6 i motion 1985/86:25 och yrkande 2 i motion 1985/86:28.

I motion 1985/86:29 (s) yrkande 1 i denna del hemställs om konkreta åtgärder för breddutbildning på handikappområdet, bl. a. kortkurser för handikappade, uppsökande verksamhet bland dem och utbildning av handikapporganisationernas funktionärer och medlemmar i datafrågor.

Enligt de föreslagna riktlinjerna för datapolitiken skall breddutbildningen ha till syfte bl. a. att öka de handikappades möjligheter att förvärvsarbeta. Därmed torde motionärernas önskemål i motion 1985/86:29 beträffande breddutbildning för handikappade inom den reguljära vuxenutbildningen kunna bli tillgodosett. I den mån motionen även avser insatser inom arbetsmarknadsutbildningen ankommer dessa frågor inte på utbildningsutskottet att behandla.

Utskottet har i övrigt inget att erinra mot vad som anförs eller föreslås i propositionen i de delar den berör utbildningsutskottets beredningsområde.

Stockholm den 5 november 1985

På utbildningsutskottets vägnar

Georg Andersson

Närvarande: Georg Andersson (s), Helge Hagberg (s), Ylva Annerstedt (fp), Lars Svensson (s), Birgitta Rydle (m), Ingvar Johnsson (s), Barbro Nilsson (s), Lars Leijonborg (fp), Göran Allmér (m), Margareta Hemmingsson (s), Larz Johansson (c), Birger Hagård (m), Kristina Svensson (s), Marianne Andersson (c) och Bo Hammar (vpk).

1. Uttalande om datorisering, kunskap och kultur

Bo Hammar (vpk) anser att den del av utskottets yttrande som på s. 2 börjar "Utskottet, som" och slutar "yrkande 5" bort ha följande lydelse:

Utskottet framhåller vikten av att skolan söker lära ut hur elektroniken skulle kunna användas för att tjäna jämlikhet och demokratisering och varför den i dag icke används på detta sätt. Finansutskottet bör därför tillstyrka yrkande 5 i motion 1985/86:27 och hemställa att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad här anförts.

2. Forskning om datoriseringens effekter

Larz Johansson (c) och Marianne Andersson (c) anser att den del av utskottets yttrande som på s. 3 börjar "Som anförs" och slutar "motion 1984/85:28" bort ha följande lydelse:

Utskottet har i det föregående erinrat om att samhällsvetenskapligt och humanistiskt inriktad forskning om tekniksamhällets utveckling och förutsättningar hör till ett av de högst prioriterade forskningsområdena (UbU 1981/82:37 s. 22). Mot denna bakgrund är det inte tillfredsställande att sådan forskning inte fått ett mera omfattande stöd. Eftersom datatekniken berör oss alla och ingriper djupt på olika samhällsområden är det av stor vikt att öka kunskaperna om hur datateknikens positiva effekter skall kunna tas till vara och dess negativa effekter undvikas. I beredningsarbetet inför nästa forskningspolitiska proposition bör dessa frågor uppmärksammas. Finansutskottet bör därför tillstyrka yrkande 1 i motion 1985/86:28 och hemställa att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad här anförts.

3. Bred utbildning inom dataområdet

Ylva Annerstedt (fp), Lars Leijonborg (fp), Larz Johansson (c) och Marianne Andersson (c) anser att den del av utskottets yttrande som på s. 5 börjar "Med hänsyn" och slutar "motion 1984/85:28" bort ha följande lydelse:

Sammanfattningsvis anser utskottet att målet för den breda datautbildningen skall vara en förbättrad dataallmänbildning. Eftersom det är viktigt att ingen ställs utanför, bör de som inte har tillgång till breddutbildning inom företagen erbjudas möjligheter till utbildning av motsvarande slag. Utskottet erinrar om att riksdagen tidigare har anvisat särskilda stimulansbidrag till datautbildning i studieförbundens regi. Ett återinförande av sådana bidrag skulle få stor betydelse för dem som ställs utanför den breddutbildning som erbjuds om man t. ex. är anställd.

Mot bakgrund av det anförda anser utskottet att regeringen snarast bör lägga fram förslag till ett program för den fortsatta utvecklingen av den breda datautbildningen grundat bl. a. på de erfarenheter som datadelegationen inom kort redovisar och på erfarenheter som gjorts beträffande verksamhet riktad till kortutbildade och kvinnor. Utbildning enligt detta program bör

starta hösten 1986 och genomföras under medverkan av bl. a. folkrörelser, studieförbund, folkhögskolor och kommunal vuxenutbildning.

UbU 1985/86:1 y

Finansutskottet bör hemställa att riksdagen med bifall till motion 1985/86:28 yrkande 2 och med anledning av motion 1985/86:25 yrkande 6 som sin mening ger regeringen till känna vad som här anförts om bred datautbildning.

